
IN MEMORIAM

In memoriam zaslužnemu profesorju dr. Vladu Sruku (1934–2020)



Vlado Sruk (foto iz leta 1979), Zbirka drobnih tiskov UKM, rz 4j

21. avgusta 2020 se je iztekla življenjska pot zaslužnega profesorja dr. Vlada Sruka. Od njega smo se poslovili 28. avgusta na ljubljanskem pokopališču Žale.

Profesor Vlado Sruk je bil eden najbolj prepoznavnih mariborskih obrazov in eden redkih, ki mu ni bilo žal časa, da bi se ustavil na ulici in se pogovarjal o vsem. Ni bilo teme, ki bi mu bila tuja, najraje pa je seveda govoril o politiki,

sociologiji, etiki in socialni psihologiji, pedagogiki in zgodovini, področjih, ki jim je namenil vso svojo dolgoletno raziskovalno strast.¹

Za doktorjem političnih ved, filozofom in sociologom Vladom Sruk, rojenim leta 1934, je ostala bogata pot izvrstnega pedagoga, družbeno-političnega delavca in vsestranskega kulturnega ustvarjalca. Začel jo je leta 1960 najprej kot srednješolski profesor filozofije, psihologije in zgodovine pedagogike na gimnaziji v Celju in nadaljeval na I. gimnaziji v Mariboru. Od leta 1968 do 1971 je za kratek čas prekinil učiteljevanje z delom v industriji in politiki, potem ga je spet nadaljeval najprej dve leti na Pedagoški akademiji. Od leta 1974 pa do upokojitve leta 2000 je izobraževal številne študente ekonomije s področja humanistike in družboslovja na Visoki ekonomsko-komercialni šoli v Mariboru, po njenem preimenovanju pa na Ekonomsko-poslovni fakulteti v Mariboru. Kljub temu da se je vseskozi ukvarjal s politiko in družboslovnimi vprašanji, ni nikoli postal profesionalni družbeno-politični delavec in tudi družbeno-političnih vprašanj ni preučeval kot od stvarnosti odmaknjen kabinetni raziskovalec, ampak kot angažiran mislec: »Dozdeva se mi, da se današnji mladi rodovi pozno in površno soočajo z družbeno in politično problematiko. V moj miselni svet so začeli politični pojmi in vsebine vdirati zelo zgodaj, že pri kakih štirih ali petih, torej še preden smo se znašli v vojni. Ker sem bil rojen leta 1934, pomeni to, da so se mi ta vprašanja začela vsiljevati leta 1938 ali 1939, pozneje pa vedno bolj.«² O mladostniškem družbeno-angažiranjem nemiru je zapisal: »Tako na pomorski šoli kot na učiteljišču, pozneje pa še na univerzi, sem se šel aktivista velikega formata.«³ Kasneje je deloval v »medobčinskem svetu ZKS, leto in pol v strokovni službi CK ZKS«⁴ in »v nekaterih komisijah cekaja«,⁵ »od leta 1967 do 1987 tudi več let v komisijah za idejno-politično delovanje za kulturo, šolstvo, za informativno-komunikacijsko dejavnost in za mednarodne odnose«.⁶

Na fakulteti je ustanovil Marksistični center Vekš, ki je deloval od leta 1979 do 1989.⁷ V njem so predavali najvidnejši jugoslovanski in slovenski intelektualci s področja družboslovja in humanistike, če omenim samo nekatere, ki jih sam omenja: Ivan Kuvačić, Rudi Supek, Milan Kangara, Nikola Milošević, Neca Jovanov, Ivan Šiber, Josip Županov, Slobodan Inič, Đuro Šunjić, Inga Perko Šeparović, Mladen Žuvela, Pavao Brajša, Branko Pribičević, Josip Bergar, Miroslav Popović, Predrag Vranicki, Branko Horvat, Vladimir Sričo,

¹ Vlado Sruk, *Gospoda gre čez progo*, Založba Pivec, Maribor 2012, str. 164.

² Zmešnjava otroštva, politike in vojne, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 18.

³ Liliputanec, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 98.

⁴ Prihod na Vekš, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 157.

⁵ Kako in zakaj poučevati filozofijo?, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 185–189.

⁶ Prav tam.

⁷ Marksistični center Vekš, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 185–189.

Rudi Rizman, Janez Stanič, Veljko Rus, Frane Adam in Jan Makarovič pa tudi številni ugledni strokovnjaki iz tujine.⁸ Za bralce naše revije je zanimivo, da so v njem nastopili z odmevnimi predavanji tudi škof Vekoslav Grmič, Anton Trstenjak, nadškof Alojzij Šuštar, Jože Rajhman in Vinko Potočnik.⁹

* * *

Bogato pedagoško in družbeno-politično delo ter delo na kulturnem področju pa dopolnjujejo in potrjujejo tudi številne knjižne publikacije. Najprej temeljito preučevanje velikega marksističnega misleca, filozofa in humanista Ericha Fromma, iz katerega je nastala njegova doktorska disertacija, ki jo je zagovarjal leta 1978 in izdal v knjižni obliki še istega leta z naslovom *Frommova humanistična vizija*. Pred njegovo celostno monografijo smo lahko o Frommu nekaj prebirali le v srbski Nolitovi izdaji njegove znane knjige *Begstvo od slobode*.

Po doktoratu se je profesor Sruk posvetil mukotrpnemu zbiranju gradiva za številne leksikone, brez katerih bi bil slovenski prostor zelo osiromašen: *Filozofsko izrazje in repertorij* (1980), *Družboslovno in filozofsko branje* (1981), *Mali filozofski leksikon* (1985), *Morala in etika – leksikon* (1986), *Filozofija – leksikon* (1995), *Leksikon politike* (1995) in *Leksikon morale in etike* (1999).

Odmevne pa so bile tudi druge njegove knjige *Nazorska vprašanja* (1980), *Komunistovo dejanje in misel* (1981) in *Na temo družbene kritike* (1982), *Na temo družbenost mladih* (1983) in številna druga krajša besedila, ki jih je objavil v zbornikih in revijah.

Žal pa je ostal v predalu leksikon filozofov, s katerim se lahko ponašajo večji narodi in v nekdanjem jugoslovanskem prostoru tudi Hrvati: »Pisal sem in pisal, pa se mi je zdelo, da bi bilo bolje vključiti v delo še nekaj drugih piscev. To je bilo seveda napak. Sodelavcem ni bilo mogoče ničesar obljubiti, niti tega, da bodo honorirani, niti tega, da bo knjiga sploh izšla ... Nekaj ljudi se je potrudilo in so me s svojim delom podprli navkljub mojemu tveganju in najbrž tudi nespametnemu početju: napisali so okoli devetdeset gesel, sam pa sem jih napisal tristo štiriindvajset.«¹⁰ Svoje razočaranje zaključuje: »Od sodelujočih me je večkrat pokaral zaradi tega, ker nisem zagotovil izida knjige, le pokojni škof Vekoslav Grmič, ki je tudi napisal enaindvajset gesel ... In mogoče je res škoda ... Sicer pa sem se trudil, vendar nisem uspel.«¹¹

⁸ Prim. Marksistični center Vekš, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 185–186.

⁹ Prim. Marksistični center Vekš, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 185–198.

¹⁰ Filozofski simpozij, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 138.

¹¹ Leksikon mislecev, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 239.

* * *

Nekaj izjemno zanimivih drobcov iz njegovega življenja najdemo v zadnji njegovi knjigi *Gospoda gre čez progo*, potem ko se je v predhodnih dosledno izogibal kakršnimkoli osebnim podatkom. Takole je v njej obudi spomin iz najzgodnejših otroških let: »Moral sem biti star kakih pet, morda pet in pol let /.../ Punci sta se pomenkovali, meni pa se je pogled ustavil na časopisu, ki je v pisanem okviru visel na posebnem obešalniku. Bil je šaljivi časnik *Koprive*. Na naslovni strani je bila velika slika, na kateri je stal vlak pred zaprtimi zapornicami, čez progo pa so slovesno korakali gospodje v frakih in gospe v elegantnih toaletah. Takoj mi je bilo jasno, za kaj gre. Mi smo tisti navadni ljudje v vlaku, prednost pred vlakom in nami pa imajo bogataši, kapitalistična gospoda, smetana družbe, ljudje, ki imajo denar, veliko denarja, svoje lastne prostorne hiše in vse drugo. Ljudje so pripovedovali, kako so mnogi od njih na dvomljiv ali celo na napačen način prišli do bogastva.«¹² Pred tem pove, da se je na fotografijo spomnil kakih trideset let kasneje. In iz tega spominskega gradiva so vznikli številni spominski drobci iz življenja, ki jih potem asociativno poveže s sodobnimi družbenimi, političnimi, socialnimi in religioznimi izzivi. Razmišljanja, ki mu jih o sodobnosti ponujajo asociacije na dogajanja iz preteklosti, izpostavlja s pomočjo sokratovske spoznavne ironije: »Ta človek mene gotovo ne dosega v modrosti /.../ vendar sem jaz na boljšem, ker si on domišljuje neko vednost, pa je v resnici brez nje, jaz pa prav tako ničesar ne vem, a si tudi ničesar ne domišljam. Videti je torej, da sem jaz le za troho modrejši mimo njega, namreč za toliko, da, česar ne vem, tudi mislim, da ne vem.«¹³ S to sokratovsko kritično ironijo, se loteva tudi ideološko-političnih tem: »Pri nas so 'grožnje' z etiko dokaj pogoste. Kjerkoli v družbi opazijo odgovorni ljudje večje lumparije, si domislijo, da je treba tako ali drugače intervenirati z etiko ... 'Šalo na stran', pravijo, 'sedaj imamo barabij dovolj; čas je za moralo'. In tedaj se začne. Najpreprostejši ukrep, v lažjih primerih, je ustanovitev kake komisije, ki se enkrat ali dvakrat sestane in nazadnje ugotovi, da ni bilo nič resnejšega ter da bi bilo lahko celo dosti huje ... Bolj ambiciozno ravnanje v številnih primerih je oblikovanje skupin, ki izdelajo za določene dejavnosti primerne etične oziroma deontološke kodekse. Dandanes je že težko najti profesionalno skupino, ustanovo ali organizacijo, ki takšnega besedila nima. Vsa zadeva je neredko obravnavana kot neobvezujoča, kot zbirka lepih želja in nasvetov ter blagih priporočil. Koliko takšen dokument dejansko pomeni, marsikaj ni mogoče ugotoviti ... V res težavnih primerih nemorale in demoralizacije se je takšnih pojavov treba lotiti odločneje, z ostro

¹² Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 13.

¹³ Platon, *Apologija/Kriton*, Knjižnica Kondor, MD, Ljubljana 1967, str. 10.

kampanijo kritike in zaklinjanja. Če gre za 'grešnike' nižjih rangov, jih je mogoče tudi trše prijati, če pa smrdi riba pri glavi, se je najbolje in najvarneje držati splošne moralistične načelnosti: v poštev pride, na primer, opozarjanje na ustrezne vrednote. Te vrednote morajo biti prikazane vabljivo in simpatično, da si 'grešniki' preprosto ne morejo kaj, da se zanje ne bi ogreli. Tako moralna graja postane brezpredmetna. Vse je že vnaprej rešeno: volk je sit in koza cela.«¹⁴

* * *

Iz teh drobcev v knjigi izvemo tudi več o njegovem odnosu do družbeno-politične problematike, o njegovi angažiranosti na poklicnem ter kulturnem področju in o etičnih vprašanjih. Prav v njih se nam profesor Sruk razkriva kot izjemno kritičen mislec, ne pa kritikant. Najprej s kritiko avtoritarnega komunizma in leninovskega modela partije, »ki je ideološko – politično uveljavljal 'diktaturo proletariata'«, in ni »uresničil demokracije, to je oblasti ljudstva samega, kar naj bi pomenilo družbenost v znamenju udejanjanja načel svobode, enakosti in bratstva.«¹⁵ Zato so inačice avtoritarnega komunizma samo »obremenjevale in sramotile Marxa in celotno humano temeljno zamisel komunizma oziroma socializma.«¹⁶ Nasproti njej postavlja izvorno Marxovo idejo komunizma, ki so jo zastopali tudi veliki humanisti s Frommom na čelu. Tej ideji se pridružuje tudi sam, ker je: »/.../ komunizem predvsem tudi – če uporabim Frommovo izražanje – racionalna vera, oprta na humano upanje. Toda hkrati gre tudi za radikalni kriticism in metodični dvom, ki mislečega človeka ščiti pred različnimi dogmami, predsodki, ideološkimi stranpotmi in utvarami. Zato tudi ne pomeni kaj dosti apriorna formalna pripadnost človeka določenemu gibanju ali stranki, ki se imenuje komunistična; pomembno je nenehno prizadevanje vsakega posameznega komunista za njegovo lastno intelektualno ter socialno-emotivno rast in seveda njegovo praktično delovanje za realizacijo konkretnih družbenih ciljev, ki jih je mogoče opredeliti kot komunistične oziroma socialistične.«¹⁷

Potem kritiko namenja večstrankarskemu sistemu, ki sam po sebi še ne pomeni udejanjanja demokracije: »Mnoštvo strank v določeni demokraciji še ne pomeni mnoštva tudi bistveno različnih nazorskih in političnih pozicij ter usmeritev. Lahko gre za navidezne razlike in vse prej kot resnično vsebinsko

¹⁴ Družbenost na odru, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 247–248.

¹⁵ Premislek komunizma, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 176.

¹⁶ Premislek komunizma, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 176.

¹⁷ Premislek komunizma, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 176–177.

pomembne spore.«¹⁸ Potem pa nadaljuje: »Večstrankarski politični sistem je lahko po svoje avtoritar, nedemokracen. Absolutna pobuda in dominacija vodstev strank lahko pomeni pasivizacijo članstva institucionalno alienacijo in manipulacijo.«¹⁹

In če se je zdelo tudi na Slovenskem, da so ljudje še do nedavnega o aktualnem političnem in duhovnem stanju govorili tako kot nekoč v Cankarjevih Hlapcih: »Povejmo si kar natihem in na samem, da so klavrni časi, ki jih živimo«, so v zadnjem času spregovorili glasno in brez sramu, da se zanemarjajo osnovne človekove pravice in izgubljajo osnovne etične in moralne norme, na kar je opozoril že veliko prej, preden se je slovenski narod končno uprl odklonom: »V Sloveniji se etika in morala ne moreta in ne moreta prav uveljaviti. Dogaja se vse mogoče: prilaščanje, ki je že skorajda podobno kraji in grabežu; izkoriščanje, ki ga je mogoče primerjati s tistim v času kapitalistične prvotne akumulacije; najrazličnejše variante tako imenovanega 'mobinga', ki je lep tuji izraz za množstvo oblik zatiranja, zlorabljanja, mučenja in poniževanja delavcev ter uslužbencev; hudodelstva, ki tako ali drugače poškodujejo bodisi naravno, bodisi družbeno okolje; najrazličnejši način kršenja človekovih pravic in svoboščin; izigravanje zakonov, kar pomeni onemogočanje pravne države; demagoško manipuliranje z ljudmi, ki ga omogoča uzurpacija medijev ... Vseposod se med nami udejanjanja Hobbesova teza 'Homo homini lupus', ki jo je pesnik Janez Menart imenitno poslovenil: 'Slovenec Slovencu Slovenka'. Grdobij je v zasebnem in še zlasti v družbenem življenju, kolikor hočeš.«²⁰

Od tod je razumljiv njegov pesimizem: »Kakorkoli že, v razmerah politične, ekonomske, kulturne in moralne krize, ko so ogrožene temeljne bivanjske vrednote, so intelektualna snovanja v domeni uveljavljanja humanega in demokratičnega osmišljanja človekovega individualnega ter družbenega življenja izredno pomembna ... Hodimo po robu prepada demoralizacije in nesmisla.«²¹ Vanj je Slovenijo popeljala gospoda, ki je nekaj desetletij kasneje prav tako šla čez progo, ne da bi se ustavila pred zapornicami. In kdo je ta gospoda? Sruk odgovarja: »Neskončno požrešna 'elita' finančno-špekulacijskega kapitalizma«, ki neodgovorno širi »laži in dezinformacije«, zavaja in poneumlja ljudi in »peha družbo v vrtince iracionalnih ideološko-političnih konfliktov. Ti v povezavi z ekonomsko, politično in kulturno negotovostjo

¹⁸ Družbena kritika, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 190.

¹⁹ Rumena knjiga, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 201–202.

²⁰ Družbenost na odru, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 248.

²¹ Smisel življenja, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 275.

ustvarjajo pogoje za razmere v znamenju avtoritarizma, totalitarizma, nasilja»²²

In prav to gospodo, tako posvetno kot cerkveno, Sruk razgalja s prefinjeno kritično sociološko analizo večdesetletnih aktualnih družbenih, političnih in kulturnih dogajanj ter kritično opozarja na etične in moralne odklone institucij in posameznikov. Zato bodo ostala njegova številna razmišljanja dragocen kamenček v mozaiku, ki odpira zanimiv vpogled v neki zapleteni čas, ki ga je profesor Sruk doživljal in ga kritično motril kot humanist, sociolog, filozof-etik in kulturnik in ga tudi kot izostreni opazovalec analiziral vse do smrti.

V slovo pa naj mu spregovori še proletarski pesnik Srečko Kosovel.

Vsaka sled, ki ostane za nami, je odmev koraka.

*Vsaka pot, ki jo prehodimo, je seštevek naših sledi,
zapisanih v naše življenje in življenja vseh,
ki prečkajo naše poti.*

Slava njegovemu spominu!

Srečko Reher

²² Gnojnica, v: Sruk, *Gospoda gre čez progo*, str. 259.